

di. Kaçar hânedanı döneminde İngiltere'nin İran'la olan ilişkileriyle birlikte bu araştırmalar da gelişti. Sir John Malcolm ünlü eseri *History of Persia*'yı bu dönemde kaleme aldı. Ayrıca William Ouseley, Robert Ker Porter, James Baillie Fraser gibi İngiliz seyyahları gezilerinde bölgeyi tanıtan seyahatnâmeler yazdılar. Diğer bölgeleri dolaşan seyyahların da şarkiyat çalışmaları etkin rol oynadıkları görülür. Oxford'da Arapça öğrendikten sonra Suriye, Filistin, Mısır ve Sudan bölgelerinde uzun süre dolaşan ve -söylendiğine göre- müslüman olduktan sonra Kahire'de ölen İsviçre asıllı Johann Ludwig Burckhardt çok sayıda yazma topladı ve özellikle Sudan'ı anlatan bir seyahatnâme kaleme aldı.

XIX. yüzyılda Arap dünyası ile İngiltere arasında başlayan siyasi ilişkiler Arabistik ve İslâm tarihi çalışmalarında yeni bir dönem başlattı. 1823'te şarkiyat araştırmalarını destekleyen The Royal Asiatic Society'nin kurulması ve 1836'da Londra Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'nün açılması, İngiliz şarkiyatçıların özellikle Arapça kitapların neşir ve basılmasında daha önemli bir pay almasını sağladı. Bu yüzyıl İngiliz şarkiyatçılığının doruğa ulaştığı bir dönem oldu. Arapça sahasındaki çalışmalarıyla Edward William Lane, Cambridge'in Arapça hocası Edward Henry Palmer, Hindistan'da İngiliz ordusunda subay olan William Wright, yine Hindistan'da ve Mısır'da subay olarak bulunan Richard Francis Burton bu dönemin önde gelen Arabistler'idir. Aynı yüzyılda Türk dili ve edebiyatı çalışmaları da ilk defa akademik düzeyde başlamış ve sözlük dalında Sir James Redhouse, Osmanlı şiir tarihi dalında da Elias John W. Gibb öncülük etmişlerdir.

XX. yüzyılın başlangıcından itibaren yoğunlaşan İngiltere'deki İslâm ve Doğu araştırmaları Sir William Muir, Sir Thomas Walker Arnold, Stanley Lane-Poole, Guy le Strange, David Samuel Margoliouth, Reynold Alleyne Nicholson, Richard Bell, Arthur John Arberry, Sir Hamilton Alexander Roskeen Gibb, John A. Boyle, Montgomery Watt, Bernard Lewis, Clifford Edmund Bosworth, Alfred Guillaume, Edward Evan Evans-Pritchard, Douglas Morton Dunlop ve Peter Malcolm Holt gibi şarkiyatçılar tarafından sürdürüldü. Bu asrın ilk yarısında İngiliz üniversitelerindeki şarkiyat enstitü ve kürsülerinin hızla artması dikkat çeker. 1917'de Londra Üniversitesi'ne bağlı olarak School of Oriental Studies açıldı. 1938'de ilgi alanı genişletilen ve adı The School of Oriental

and African Studies (SOAS) olarak değiştirilen bu okul şarkiyat çalışmalarının yapıldığı en yoğun merkez haline geldi. Şarkiyatla ilgili merkezlerin hızla çoğalması, hemen hemen İslâm dünyasının bütün dilleriyle ilgilenilmeye başlanmasını beraberinde getirdi. Modern anlamdaki Türkoloji çalışmalarına da bu dönemde hız verildi. Halil Hâlid Bey'in Cambridge'de 1902-1911 yılları arasında Türkçe okutmasından sonra kurulan birçok kürsü ve enstitüde Türk dili, tarihi ve kültürü üzerine araştırmalar yapıldı. Halen Londra, Durham, Edinburgh, Oxford, Cambridge ve Manchester üniversitelerine bağlı Ortadoğu araştırma merkezlerinde Türkoloji çalışmalarına önemli bir yer ayrılmaktadır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1947'de "Scarborough Report" adında, İngiltere üniversitelerindeki şarkiyat araştırmalarını düzenleyen bir raporun yayımlanmasıyla çalışmalar yeni bir şekil aldı. Lord Scarborough'un başkanlığında bir komisyonun hazırladığı raporda, İngiltere'nin çıkarları olan bölgelerle ilgili şarkiyat çalışmaları diğer devletlere kıyasla geri kaldığı belirtilerek bir millî mesele olan bu alana daha fazla yatırım yapılması istendi ve bu istek hükümet tarafından kabul edildi. Scarborough raporunun bir başka etkisi de kütüphanelerin imkânlarının artırılması oldu. Böylece School of Oriental and African Studies'inki başta olmak üzere bütün şarkiyat merkezlerinin kütüphanelerindeki İslâm araştırmalarıyla ilgili eserler hızla çoğaldı ve yüz binlere ulaştı. 1960'ta "Hayter" adlı ikinci bir raporla üniversitelerdeki şarkiyat çalışmaları bir program altına alındı. Ancak 1980'lerden itibaren uygulamaya konulan ekonomik politikalar gereği devletin yüksek öğretime sağladığı desteklerde kısıtlamalara gidilmesinden İslâm araştırmaları da etkilendi ve İngiltere bu alandaki öncülüğünü yavaş yavaş kaybetmeye başladı. Burs ve ödeneklerin daraltılmasının etkisiyle pek çok üniversite faaliyetlerini devam ettirebilmek için özellikle İslâm ülkelerinden gelen öğrencilerin ödedikleri ücretlere dayanmaya mecbur oldu. Ayrıca bazı Ortadoğu ülkeleri, çeşitli üniversitelerde finanse ettikleri kürsüler vasıtasıyla bu çalışmalara destek vermeye başladılar. Buna karşılık öğrenim kalitesi gittikçe düşmekte ve bazı öğretim üyeleri Amerika ve Kanada gibi ülkelere gitmektedirler. Günümüzde pek çok üniversitede İslâm ve şarkiyat çalışmaları bu tür olumsuzluklara rağmen devam et-

mekte ve üniversitelerin dışında da Association of British Orientalists, British Society for Middle Eastern Studies, Middle East Center for Arabic Studies, Central Asian Research Center ve Islamic Culture Center gibi müstakil araştırma kurumları bulunmaktadır. Halen çıkmakta olan süreli yayınların başlıcaları *London Oriental Series* (London), *Annual Report of the British Academy* (London), *Asia Major* (London), *British Museum Quarterly* (London), *Bulletin of the British Society for Middle Eastern Studies* (Oxford), *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* (London), *The Islamic Quarterly* (London), *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* (London), ve *Middle Eastern Studies*'dir (London).

İngiltere'de birçok kütüphane Arapça, Farsça ve Türkçe yazmalar açısından son derece zengin olup bunların başında British Museum, India Office Library, Oxford Bodleian Library ve Royal Asiatic Society Library gelmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

- A. J. Arberry, *British Orientalists*, London 1943; İsmail Soysal - Mihin Eren, *Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar*, Ankara 1977, s. 136-150; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1980, II, 7-178; J. P. C. Auchterlonie, "British Library Collections in Islamic Studies and Problems of Acquisition", *New Books Quarterly*, London 1981, 1/2-3, s. 29-37; J. D. Latham, "Arabic and Islamic Studies", a.e., 1/2-3, s. 37-45; Mişel Cuhâ, *ed-Dirâsâtü'l-'Arabiyye ve'l-İslâmiyye ft Avrûbâ*, Beyrut 1982, s. 15-80; M. Rodinson, *Europe and the Mystique of Islam* (trc. R. Veinus), London 1988, s. 83-109; A. Hourani, *Islam in European Thought*, London 1991, s. 1, 13, 15-19, 33-34; G. A. Russel, "The Seventeenth Century; The Age of Arabic", *The Arabic Interest of the Natural Philosophers in Seventeenth Century England* (ed. G. A. Russel), Leiden 1994, s. 1-19; P. M. Holt, "Background to Arabic Studies in Seventeenth Century England", a.e., s. 20-29; G. J. Toomer, *Eastern Wise Dome and Learning*, Oxford 1996, s. 53-104; V. L. Ménage v.dğr., "Middle Eastern Studies in British Universities", *BSMES*, 1/1 (1974), s. 7-14; II, 1/2 (1975), s. 84-102.

RIZA KURTULUŞ

İNGUŞLAR

Kuzey Kafkasya'da yaşayan müslüman halk.

Kafkasya'nın kadim halklarından olan ve kendilerini Galgay olarak adlandıran İnguşlar, Çeçenler'le birlikte Vaynağ kökenlidirler. Başlıca İnguş boyları Baloğ, Beğloy, Beştoy, Bulguç, Canbotneği, Doşok-

loy, Estmirneği, Fergi, Geziknakan, Korgi, Mersoy, Mursaço, Nesirgoy, Ohloy, Oskoy, Pamtoy, Torştgoy, Tultoy, Uççoy, Volkoy-nahan, Yendi ve Zeço'y'dur. Vaynağ kelimesi "yakın akraba" mânasındaki nahtan türemiştir. Nahları bir isim altında toplamak için çeşitli milletlere ait yazılı metinlerde "naħamıt'yanlar, durdzuki, malhi" gibi adlar verilmiş, daha sonraları "trog-loditlave, hamekitlar, duallar" isimleri kullanılmıştır. Ortaçağ dönemi için "Glig-vi" ekseriyetle İnguşlar'ın atası olarak tanımlansa da "Kisti" Çeçen-İnguşlar'ın ortak cediti olarak kabul görmektedir. İnguş ismi ise menşe adı değildir. Şimdiki Kuzey Osetya sınırları içinde Prigorad ilçesine bağlı Tar (İnguş) köyüne izâfeten verilmiş bir addir. Önce Kabartaylar'ın kullandığı bu isim daha sonra Ruslar tarafından da benimsenmiş ve yerleşmiştir.

Çeçen ve İnguşlar'ın ortak ataları olan Vaynağlar'la ilgili yazılı bilgiler milâttan önce 1000 yılına kadar dayanmaktadır. Bunlar, Kafkas dağlarının orta kısmı ile bu dağların kuzeyindeki düzlüklerde yaşıyorlardı. Milâttan önce VII. yüzyılda İskitler'in Kafkas seferleri sırasında Kafkas ötesinde daha fazla yerleşmeye başladılar. Bölgenin büyük bir mücadele alanı olmasından dolayı Avrupa Hun Devleti, Doğu Roma, Emevî, Abbâsî, Hazar, Büyük Selçuklu, Altın Orda ve Timur devletlerinin etkisi altında kalan Vaynağlar dağlık bölgelere çekildiler. Osmanlılar'ın bölgede hâkimiyet kurmasından (1474) sonra bir kısmı tekrar düzlük alanlara doğru göçe başladı. Osmanlılar'ın sağladığı güven ortamının bir sonucu olan bu göçün en büyük istikameti Tar ovası ve Kambileye nehri etrafındaki topraklardı. İnguşlar'a ismini veren İnguş (Tar) köyü XVII. yüzyılda burada kuruldu. Ruslar'ın bölgeye yerleşmesinden (1810) önce İnguşlar'ın önemli bir kısmı Sunja nehriyle Terek arasında yayılmış olarak yaşıyorlardı. Yoğunluğu farklı olmakla birlikte Dağıstan'dan Kabartay'a kadar bugünkü Gürcistan'ın kuzey kısımları dahil olmak üzere merkezi Kafkasya'da bulunuyorlardı.

Ruslar'ın Gürcistan'a ulaşmak için bir İnguş köyü olan Zaurova'nın yakınına stratejik önemi haiz Vladıkafkas şehrini inşa etmeleri (1784) İnguşlar için sıkıntılı bir dönemin başlangıcı oldu. Ruslar, İnguş topraklarını ele geçirmeye ve buralara Slav asıllı hıristiyanları yerleştirmeye başladılar. Ruslar'ın ilerlemesine karşı Şeyh Mansûr'un (Uşurma) başlattığı (1784) cihad hareketine Çeçenler'le birlikte İnguş-

lar da katıldılar. Fakat harekât başarısız oldu. İnguşlar Rus hâkimiyetini kabul ettiler (1810). Böylece aynı kökten geldikleri Çeçenler'den kopan İnguşlar Ruslar tarafından ayrı bir kavim olarak ilân edildi.

Ruslar, 1817'de Sunjen müstahkem hattını tesis ederek buraya Kazaklar'ı yerleştirdiler. İnguş topraklarına da Rus iskân politikası çerçevesinde başka yerlerden göçmenler getirildi. Toprakları ellerinden alınan İnguşlar'la Ruslar arasında uzun süren bir mücadele dönemi başladı. İnguşlar, 1834-1859 yılları arasında Ruslar'a karşı mücadele veren İmam Şeyh Şâmil'i destekledilerse de fazla başarılı olmadılar. Terek nehrinin kolu Sunja üzerindeki Nazran ve çevresindeki verimli topraklarda yaşayan İnguşlar verimsiz dağlık bölgelere sürüldüler (1860) ve Bolşevik İhtilâlî'ne kadar (1917) verimsiz dağlık bölgelerde yaşadılar.

Rus Çarlığı'nın yıkılmasından sonra Kuzey Kafkasya kavimleri büyük kurultayı Terekale'de (Vladıkafkas) toplandı (1-5 Mayıs 1917). İnguşlar'ın da dahil olduğu 500 delegenin katıldığı kurultayda Rusya Federasyonu içinde muhtariyetin sağlanması için kararlar alındı. Kuzey Kafkasya ve Dağıstan Kavimleri Birliği resmen kurularak icra komitesi seçildi. Böylece dâimî statüde teşkilâtlanma yönünde önemli bir adım atılmış oldu.

Bir taraftan Rusya'daki gelişmeler, bir taraftan Kuban, Terek ve Don Kazakları'nın Kafkasyalılar aleyhine genişlemeleri üzerine, II. Büyük Kafkas Kurultayı Terekale'de toplandı (20 Eylül 1917). Kurultayda Kafkas Dağlıları Birliği'nin kurulması, birlik içindeki her kavmin muhtar olması, birliğin en yetkili organı olarak meclisin oluşturulması, yöneticilerin tayini ve yüksek mahkemenin kurulması kararlaştırıldı. Bu sırada çok güçlü olan Kazak lideri Kaladin'in girişimiyle Kazak ve Dağlılar'ın katıldığı Güneydoğu Birliği hükümeti kuruldu (20 Ekim 1917). Fakat Dağlılar bu hükümetten çekilerek (2 Aralık 1917) Osmanlı Devleti'nin himayesinde bağımsız bir devlet kurma yönünde çalışmalara başladılar. Şeyh Uzun Hacı idaresinde, İnguşlar'ın da dahil olduğu Kuzey Kafkasya Halklarının Dağlık Cumhuriyeti adlı Kafkas devleti (Dağıstan) Rusya'dan ayrıldığını ilân etti (11 Mayıs 1918). Osmanlı Devleti ile dostluk ve yardım antlaşması imzalayan (8 Haziran 1918) yeni devlet bölgede önemli bir güç haline geldi. Fakat Osmanlı Devleti'nin Mondros

Mütarekesi (30 Ekim 1918) gereğince bölgeden çekilmek zorunda kalmasının ardından Bolşevikler bölgeyi ele geçirdiler (1921) ve Kuzey Kafkasya Halklarının Dağlık Cumhuriyeti'ni ortadan kaldırdılar. Etnik yapıları dikkate alan muhtar bölgeler kurma politikası çerçevesinde Dağıstan'ı Rusya Federasyonu'na bağlı özerk cumhuriyet, Çeçenistan, İnguşistan ve Asetistan'ı da (Osetya) aynı federasyona bağlı muhtar vilâyetler haline getirdiler (7 Temmuz 1924). İdare merkezinin Vladıkafkas şehri olan İnguşistan Muhtar Vilâyeti'nin yüzölçümü 3200 km² ve nüfusu da 75.082 idi (1926).

İnguşistan ile Çeçenistan önce Çeçen-İnguş muhtar vilâyeti (1934), ardından Rusya Federasyonu'na bağlı Çeçen-İnguş Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adı altında birleştirildi (1936). II. Dünya Savaşı'nda Kızılordu ile birlikte Almanlar'a karşı savaştıkları halde ihanetle suçlanarak Sovyet rejimi tarafından Orta Asya'ya ve Kazakistan'a sürüldüler (1944). Çeçen-İnguş Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne son verilerek topraklarının bir kısmı Kuzey Osetya'ya, bir kısmı da Dağıstan'a verildi. Böylece bölgede etnik çatışmalar için zemin hazırlanmış oldu.

Stalin'in ölümünün (1953) ardından rejimin gevşemesine paralel olarak Kuzey Kafkasyalılar arasında anayurtlarına dönme çabaları arttı. On üç yıllık aradan sonra Çeçen-İnguş Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti yeniden kurularak İnguşlar'ın ülkelerine dönmelerine izin verildi (9 Ocak 1957). Ülkelerine dönen İnguşlar eski topraklarının geri verilmesini istedilerse de bir sonuç alamadılar. Bu konudaki mücadele hâlâ devam etmektedir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ni oluşturan cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamaları (1989), Rusya Federasyonu içinde yer alan Çeçenler'le İnguşlar'ı da harekete geçirdi. Çeçen-İnguş Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Yüksek Sovyeti hâkimiyetini ilân eden deklarasyonu kabul etti (Kasım 1990). Ayrıca cumhuriyetin adını Çeçen-İnguş Cumhuriyeti olarak değiştirdi (Mayıs 1991). 27 Ekim 1991'de parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. Oyların % 85'ini alan Çeçen lider Cahar Dudayev cumhurbaşkanı oldu. Ardından Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ilân edildi (1 Kasım 1991). Fakat bunu kabul etmeyen Moskova 7 Kasım'da olağan üstü hal uygulaması başlattı ve ülkeye ordu birlikleri sevketti. Bu gelişme-

ler olurken İnguş Halk Kongresi toplanarak Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nden ayrılma kararı aldı. Bu karar, 30 Kasım 1991 günü yapılan halk oylamasıyla da onaylandı. 31 Mart 1992 tarihinde imzalanan bir antlaşma ile Rusya Federasyonu'nun yasal prosedürü oluşturuldu. Bununla Rusya içindeki cumhuriyetlerin egemenlik hakları açıkça tanınmış oldu. 4 Haziran 1992'de Rusya Parlamentosu İnguş Özerk Cumhuriyeti'nin kurulmasını resmen onayladı. Stalin yönetiminin 1944 yılında Osetya'ya verilen toprakların iadesi için mücadele başlatan İnguşlar'la Osetyalılar arasında söz konusu bölgede (Prigorodny) Ekim 1992'de savaş çıktı. Ruslar'ın desteğiyle Osetyalılar bölgede ikamet eden 60.000 İnguş'u İnguş Cumhuriyeti'ne sürdürdü. Bu gelişmeler İnguşlar'ın Moskova hükümetine verdikleri desteğin sona ermesine sebep oldu. Osetya ile çatışmalar devam ederken Mart 1993'te yapılan ilk serbest seçimlerde Sovyet dönemi generallerinden Aşev Ruslan Sultanoviç, İnguş Cumhuriyeti'nin ilk başkanı seçildi. İnguş Cumhuriyeti Parlamentosu aynı yıl bir deklarasyon yayımlayarak ülkenin Rusya Federasyonu içinde laik ve demokratik ilkeleri benimseyen egemen bir devlet olduğunu ilân etti. Aralık 1994'te Rusya ordusunun Çeçenistan'a saldırması üzerine 40.000'e yakın Çeçen, İnguş Cumhuriyeti'ne sığındı. İnguş Cumhuriyeti ve Kuzey Osetya yetkilileri çatışmalara son vermek ve ekonomik iş birliğini kurmak amacıyla 1996 yılında bir antlaşma imzalandılar. Antlaşma sonrasında sınır çatışmalarının azalmasının ardından 10.000 İnguş sürüldüğü Kuzey Osetya'ya geri döndü (Ocak 1997). Ancak yoğun diplomatik görüşmelere rağmen 2000 yılı itibarıyla mülteciler sorununa nihai bir çözüm bulunamamıştır.

Egemen bir cumhuriyet olarak Rusya Federasyonu içinde yerini alan İnguş Cumhuriyeti'nin toprakları 6000 km²'den oluşmaktadır. 1995 yılı verilerine göre bölgedeki siyasî istikrarsızlık ve çatışmaların sebep olduğu göçlerden dolayı İnguş Cumhuriyeti'nin nüfusu 328.000'e ulaşmıştır. Genel nüfus içinde İnguşlar % 80'lik (262.000) oranla en büyük grubu oluştururken Çeçenler % 9, Ruslar % 6 ve Osetyalılar % 4'lük oranla azınlık grupları oluşturmaktadır. Çeçenistan ve Kuzey Osetya'yı kapsayan alanda devam eden çatışmaların sebep olduğu sınır ötesi insan göçü, İnguş Cumhuriyeti'nin demografik yapısını zaman zaman değişikliğe uğratmaktadır.

İnguşlar Sünnî müslüman olup Hanefî mezhebine mensuptur. İslâmiyet'i kabul etmeden önce putperest olan İnguşlar'ın sahip olduğu inancın XIX. yüzyıla kadar bazı bölgelerde devam ettiği anlaşılmaktadır. XII. yüzyıldan itibaren Gürcüler'in, XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren Ruslar'ın başlattığı hıristiyanlaştırma faaliyetleri İnguşlar arasında pek kabul görmemiştir. Ermevîler ve Abbâsîler döneminde Kuzey Kafkasya'da yayılmaya başlayan İslâmiyet, Dağıstan ve Çeçenistan üzerinden İnguşya'ya da girmiştir. Bilhassa Osmanlılar'ın Doğu Karadeniz sahillerine ve Çerkezistan'a hâkim olmalarından sonra İslâmî hareket daha da artmıştır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, özellikle Çeçen Nakşibendî tarikatı mensuplarının çalışmaları sonucunda İnguşlar arasında Sünnî Müslümanlık hızla yayılmıştır. Bölgeye yerleşmeye çalışan Ruslar'a karşı mücadelede en büyük güç kaynağı olan İslâmiyet, diğer Kafkas kavimlerinde olduğu gibi İnguşlar'ın da millî kimliği olmuştur.

Dini işlerini kontrol edip merkezden yönetmek isteyen Sovyet yönetimi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra İnguşlar'ı, merkezi Mahaçkale'de bulunan Kuzey Kafkasya ve Dağıstan Müslümanları'nın Dini İdare Merkezi'ne bağladı. Tarikatlara karşı sert tedbirler aldığı gibi pek çok camiye de kapattı. Buna rağmen İnguşlar arasında İslâmiyet yaşamaya devam etti. Tarikatlar daha güçlü hale geldi. 1980'li yıllarda Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nde 200.000 civarında tarikat mensubunun bulunduğu tahmin edilmektedir. 1977'de bir tek cami varken bu sayı 1994'te yirmi dokuza ulaşmıştır. Nazran'da yüksek öğretim düzeyinde eğitim veren İmam Şâfiî İslâm Enstitüsü açılmıştır (1990).

İnguşlar'ın konuştuğu millî dil olan İnguşça, Kuzeydoğu Kafkas grubunun Nahço alt grubuna bağlı olup Çeçen diline çok yakındır. Her iki dil 1934'e kadar tek bir edebî dil olarak kabul edilmiştir. Medrese eğitimi dolayısıyla Arapça ve Türkçe diğer Kafkas kavimlerinde olduğu gibi İnguşlar arasında da bir üst dil işlevi görmüştür. Diğer müslüman toplulukları gibi İnguşlar da Arap alfabesini kullanıyorlardı. Sovyet yönetimi, İnguşlar'ı Çeçenler'den ayırmak için onlara Latin alfabesini kabul ettirdi (1922). Latin alfabesiyle ilk defa *Serdalo* (ışık) adıyla bir gazete çıkarıldı (1923). İnguş dili grameri yazdırıldı (1925). İnguşlar diğer Sovyet müslümanları gibi 1938'de Kiril alfabesine geçtiler.

Osmanlı döneminde İnguşlar arasında eğitim oldukça ileri bir durumda idi. Çar-

lık yönetimi modern eğitimin İnguşlar arasında yayılmasını engelledi. Ruslar'ın Nazran'da açtıkları okula (1868) sadece zenginlerin çocukları kabul ediliyordu. Ruslar'ın bütün engellemelerine rağmen Osmanlı eğitim sistemi devam etti. Nitekim 1913 yılında değişik seviyelerde eğitim veren 800'den fazla medrese açık bulunuyordu.

Sovyet Rusya, bütün bu medreseleri kapattığı gibi Rusça'nın yerleştirilmesi yönünde bir programı uygulamaya koydu. Rusça eğitim yapan okullar ön plana çıkarıldı ve okul çağını aşmış İnguşlar'a Rusça okuma yazma öğretmek için bir kampanya başlatıldı. İnguşlar arasında okuma yazma oranı 1926'da % 9,1 iken 1970'te % 99'a ulaştı. Eğitim, kültür ve resmî dil olarak kullanılan Rusça'nın ağırlığı, etkisi ve İnguşça'daki Rusça kelimelerin oranı giderek arttı. Bu durum yayın hayatını da etkiledi. İnguşça basılan eser sayısı 1931'de doksan bir iken 1980'de bu rakam on birde kaldı. 1923 yılında çıkmaya başlayan *Serdalo* 1942'de kapatıldı.

İnguşlar, 1957 yılında sürgünden döndükten sonra millî dillerinde eser vermek için yoğun bir faaliyet içerisine girdiler. Sovyetler'in engellemesine rağmen pek çok İnguş yazarı eserlerini İnguşça yazdı. İnguş okullarının 1-4. sınıflarında İnguşça eğitim verilmeye başlandı. Fakat Sovyet yönetimi buna engel oldu. İnguşça eğitim sadece okul öncesi eğitimle sınırlandırıldı (1972). İnguş okullarında eğitimin Rusça olması mecburi hale getirilirken İnguşça 1-10. sınıflarda seçmeli ders olarak okutuldu. Sovyetler'in dağılmasından sonra İnguşça eğitime daha fazla yer verildiği halde Rusça'nın hâkimiyeti hâlâ devam etmektedir.

Eski dönemlerden beri İnguşlar taş oymacılığında zengin bir kültüre sahiptir. Özellikle mezar taşlarına altı köşeli yıldız, hilâl, hayvan ve bitki resimleri yapmışlardır. Minare, türbe, mezar taşı, evler ve askerî bina inşaatçılığında İnguş ustalarının ünü bütün Kafkasya'da yayılmıştır. Demircilik ve silâhçılık da önemli yer tutmaktadır. Dağlık bölgelerde hayvancılık, ovalarda tarım önemli uğraş kaynağıdır. Marangozluk, dericilik ve yapı ustalığı en yaygın mesleklerdir.

İnguşlar'da edebî hayat Ruslar'ın engellemesine rağmen devam etmiştir. Basılan ilk İnguşça edebî eser Z. Mal'sagov'un (ö. 1935) *Bir Kız Kaçırma* adlı piyesidir. 1944 sürgünü edebî hayatı olumsuz yönde etkilemiştir. Tekrar yurtlarına

döndükten sonra İnguşlar daha çok Bolşevik İhtilâli'ni öven eserler vermişlerdir. Komünist ahlâki yerleştirmek için yazılan ilk İnguş romanı S. Çahiev'in *Altın Direkler* adlı eseridir. Rus edebiyatının etkisi Rus kültürünün İnguşlar arasında yayılmasında önemli rol oynamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Haydar Bammate, *The Caucasus Problem*, Bern 1919, s. 3-31; Kadircan Kafli, *Şimali Kafkasya*, İstanbul 1942, s. 131-167; Ahmet Hazer Hızal, *Kuzey Kafkasya*, Ankara 1961, s. 56-83, 142-146; Şerafeddin Erel, *Dağıstan ve Dağıstanlılar*, İstanbul 1961, s. 172-191; Cemal Gökçe, *Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Kafkasya Siyaseti*, İstanbul 1979, s. 19-25, 105-136; H. C. d'Encausse, *Parçalanmış İmparatorluk* (trc. Nezih Uzel), İstanbul 1984, s. 359-411; A. Bennigsen, *SSCB'deki Müslümanlar* (trc. Selim Taygan), Ankara 1984, s. 42-61; a.mlf. – C. Lemerrier-Quelquejey, *Sûfi ve Komiser* (trc. Osman Türer), Ankara 1988, s. 51, 77-103, 190-191, 320-324; John F. Baddeley, *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyh Şamil* (trc. Sedat Özden), İstanbul 1989, s. 228-271; Shirin Akiner, *Sovyet Müslümanları* (trc. Tufan Buzpınar – Ahmet Mutu), İstanbul 1995, s. 168-171; Mevlüt Koçak, *Türkçe Yayınlarında (1917-1920) Kuzey Kafkasya'daki Siyasi Faaliyetler ve Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti* (yüksek lisans tezi, 1995), MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü; Fanny E. Bryan, "Anti-Religious Activity in the Chechen-İngush Republic of USSR and the Survival of Islam", *CAS*, III/2 (1984), s. 99-113; Halil Bal, "Kuzey Kafkasya'nın İstiklali ve Türkiye'nin Askeri Yardımı (1914-1918)", *Kafkas Araştırmaları*, III, İstanbul 1997, s. 33-47; Ali Arslan, "Don-Kuban-Terek Birleşik Kozak Devleti'nin Kuruluş ve Bağımsızlık İçin Osmanlı Devleti'ne Müracaatı", a.e., IV (1998), s. 129-142; A. Bennigsen, "İnguş", *El²* (İng.), III, 1235-1236; Jamuhanov Suleyman Sultanoviç, "Çeçenistan", *DİA*, VIII, 244-247.

ALİ ARSLAN

İNHİSAR

(bk. YED-i VÂHİD).

İN'İKAD

(الانقاد)

Akadin kuruluşunu ve hukukî varlık kazanmasını ifade eden İslâm hukuku terimi.

Sözlükte "bir şeyin kenarlarını bir araya toplamak, ipin iki ucunu birbirine sıkıca düğümlemek; taahhüt altına girmek" anlamlarındaki akdden türeyen in'ikâd, bu işlemler sonrasında ortaya çıkan durumu ve sağlamlaşmayı ifade eder. İslâm hukuk literatüründe icmân gerçekleştiği, namaz ve hac gibi ibadetlerin sahih şekilde yerine getirildiği belirtilirken kullanılan in'ikad kelimesi sözlük anlamını ko-

rusa da borçlar hukukunda in'ikad genelinde hukukî işlemlerin, özeldelikte hukuk düzenince var sayılacak ölçüde kuruluşunu, yani akdin hukukî varlık kazanmasını ifade eder. Hanefî hukukçuları in'ikadı, "akid yapan taraflardan birinin sözünün diğeriyle hukukî sonuç doğuracak biçimde irtibatı, taalluku ya da bitişmesi" şeklinde tanımlarlar (Sadrüşşerâ, II, 123; Bâbertî, V, 456; İbnü'l-Hümâm, III, 102; Mecelle, md. 104). Literatürde akid kavramının kapsamında tedricî bir daralmanın olduğu ve önceleri tek taraflı hukukî işlemler de akid olarak adlandırılırken ileri dönemlerde akidle daha ziyade satım, kira gibi iki taraflı hukukî işlemlerin kastedilmeye başlandığı görülür. Bu süreç içinde ortaya çıkan akid tarifleri, özellikle akdin hukukî varlığını sağlayan rükünlerin ön planda tutulmasının tabii bir sonucu olarak in'ikadın tanımıyla büyük çapta örtüşür.

Hanefiler, icap ve kabulün in'ikad ve mülkiyetin zevali şeklinde iki hükmünün bulunduğu görüşündedir. Bunlardan in'ikad icap ve kabulle eş zamanlı iken diğeri böyle olmayabilir. Meselâ muhayyerlik müddeti içerisindeki akidde ve kabzdan önce hibede mülkiyetin zevalinden bağımsız olarak in'ikadın varlığı düşünülebilir. Çünkü bu durumlarda akid in'ikad etmiştir, fakat henüz akdin konusu bundan etkilenmemiştir. Burada in'ikadın anlamı, icap ve kabulün hitap ve cevap yöntemiyle birbiriyle buluşması ve bunun şart gerçekleşince bir mülkiyet sebebi olarak varlık kazanmasıdır. Bu aynı zamanda Hanefiler'in in'ikadla akdin hükmünü birbirinden ayrı düşündüğü anlamına gelir. Böyle olduğu için de onlar in'ikadda özellikle hitap ve cevap ehliyetine itibar eder, yani icap ve kabulün ehlienden sâdir olup içerdikleri hükmü kabule uygun bir konuya (mahal) yöneldiğinde in'ikadı gerçekleşmiş sayarlar (Mecelle, md. 361). Mülkiyetin zevali ise mahal üzerindeki hukukî yetki (velâyet) üzerine bina edilir. Şâfiîler, in'ikadın akdin hükmünü meydana getirmekten başka bir anlamı olmadığı, icap ve kabulün hukuk düzeninin öngördüğü şekilde sâdir olmasının akid konusu üzerindeki mülkiyetin zevali için de bir sebep teşkil ettiği görüşündedir. Ancak Şâfiî hukukçuları hibe ve rehin akidlerini, bunların ilk meşrû kılışlarında diğer akidlerden farklı bakımından farklı oluşlarını ileri sürerek bu anlayışın dışında tutmuşlardır. Hanefiler'le Şâfiîler arasında, fuzûlinin ve mümeyyiz çocuğun satımı konusundaki görüş ayrılığının te-

melinde in'ikad anlayışındaki bu farklılık yatmaktadır.

İslâm hukukunda bir akdin in'ikad etmiş sayılabilmesi için bazı unsur ve şartları taşıması öngörülmüştür. Bütün akidlerde ortak olan şartlar yanında her bir akde mahsus özel şartlar da bulunmaktadır. Bir akidden bahsedilmesi için her şeyden önce karşılıklı iki irade beyanının, bu beyanları yapacak iki tarafın ve hakkında beyan yapılacak olan bir konunun bulunması zorunludur. Klasik İslâm hukuku terminolojisinde bunlar akdin temel unsurları (erkânü'l-akd) olarak adlandırılır. Akdin in'ikad etmiş sayılabilmesi için bu temel unsurların ayrıca birtakım şartları taşıması gerekir. Ancak İslâm hukuk ekolleri arasında bu şartların akdin in'ikadına etkisinin boyutları tartışmalıdır. Hukukçuların çoğunluğu prensip itibarıyla akdi in'ikad, sıhhat ve işlerlik kazanması (nefâz) açısından bir bütün kabul ettikleri için, akdin hüküm ve sonuçlarını doğurabilecek son şekle gelmesini temin edecek bütün şartları aynı önem derecesinde tutma eğilimi gösterirler. Hanefî hukukçuları ise akdin kurulup sonuçlarını meydana getirmesini birbirinden farklı üç merhalede ele almışlar ve her bir merhale için farklı önem derecesinde şartlar ileri sürmüşlerdir. Bu bakımdan Hanefiler'in sıhhat veya nefâz şartı olarak ileri sürdükleri bazı hususlar, diğer hukukçular tarafından in'ikad şartı olarak görülebilmektedir.

Akadin in'ikad edebilmesi için tarafların beyan ettiği akid kurma iradelerinin birbirine uygun olması ve beyanın akid meclisinde yapılması gerekir. Tarafların akdi yapma ehliyetlerinin bulunması da yine akdin in'ikad şartı olmakla birlikte bu ehliyetin alt sınırı fakihler arasında tartışmalıdır. Meselâ Hanefiler'e göre ehliyet oluşumunun alt sınırı akıl ve temyizdir. Buna göre mümeyyiz çocuğun asil sıfatıyla yaptığı kâr ve zarar ihtimali bulunan akidler in'ikad etmiş (mün'akid) sayılmakta, ancak işlerlik kazanabilmesi için velisinin onayına gerek görülmektedir. Mümeyyiz çocuğun temsil yetkisiyle başkası adına yaptığı akidler ise hem mün'akid hem de işlerlik kazanmış sayılmaktadır. Mâlikîler'in yaklaşımı da buna yakındır. Şâfiî ekolünde ehliyet şartı mükellefiyetle bağlantılıdır. Kişi bulûğa erdiğinde mükellef olacağından mümeyyiz küçüğün yaptığı akidler de mün'akid olmayıp bâtidir. Hanbelî hukukçularının görüşü de büyük ölçüde Şâfiîler'in görüşüne benzetmekle birlikte mükellef olmanın yanında